

Ontstaansgeschiedenis van de Belgische Kustvlakte

Cecile Baeteman

De verklaring van de eigenheid van de kustvlakte is te vinden in haar ontstaansgeschiedenis die inderdaad zeer nauw verbonden is met de zee.

Het landschap zoals we het nu zien, is het resultaat van een bijna 10.000 jaar lange geschiedenis waarin naar het einde toe de mens een niet onbelangrijke rol heeft gespeeld, ongewild weliswaar, maar ook met opzet.

De geschiedenis van het ontstaan van de kustvlakte moet men zich **niet** voorstellen als een reeks verschillende, goed herkenbare en van elkaar gescheiden overstromingen of transgressies. De vlakte is het resultaat van een continue opvulling die gedirigeerd werd door de stijging van het zeeniveau.

Ongeveer 10.000 jaar geleden heerste in onze streken de laatste IJstijd. Het was er tamelijk droog en koud; het landschap was gekenmerkt door schaarse vegetatie en zandverstuivingen. Het peil van de Noordzee bevond zich tijdens het maximum van deze IJstijd 110 tot 130 m lager dan het huidige zeeniveau. Door de algemene verwarming van het klimaat naar het einde van de IJstijd toe begon het landijs te smelten met als direct gevolg een stijging van het zeeniveau dat 12.000 jaar geleden nog slechts 45 m lager stond dan tegenwoordig. Deze verhoging ging uiteraard gepaard met een laterale uitbreiding van de Noordzee naar onze streken toe.

Ongeveer 10.000 jaar geleden bereikte de Noordzee onze streken die vanaf toen onder invloed kwamen te staan van getijden, het spel van steeds wisselend hoog (vloed) en laag (eb) water. Door dit dagelijks patroon van steeds wisselende waterstanden ontwikkelden zich verschillende landschappen of afzettingssmilieus, die elk een specifieke relatie hebben met de getijhoogten. Deze landschappen zijn de slikken en de schorren die versneden worden door getijdengeulen. Samen vormen ze een getijdengebied of wad.

Deze landschappen zijn zeer dynamisch en passen zich snel aan aan veranderingen - zelfs sub-

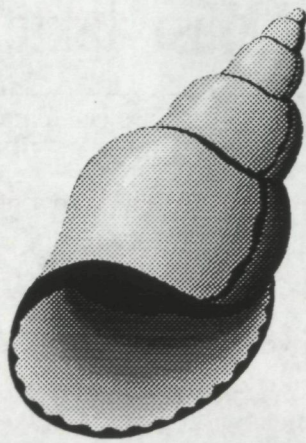
tiële - van bv. waterniveau of sedimenttoevoer. Daarom zullen hier in het kort hun ontstaan en evolutie geschetst worden.

De getijdengeulen zijn veruit het belangrijkste element in een wadgebied. Ze brengen bij vloed het zeewater, geladen met fijn zand en klei, via zeegaten in het gebied binnen waar ze zich vertakken in steeds kleiner geulen. Bij eb stroomt het water terug zeewaarts. De geulen komen trouwens nooit droog te liggen. Hoe groter de getijdenamplitude (verschil tussen hoog- en laagwater), en hoe groter het getijdengebied, des te breder en dieper de geulen zijn. Daartegenover staat dat wanneer het getijdengebied voldoende hoog opgeslibd geraakt (in relatie tot het gemiddeld zeeniveau) zijn oversstromingsgebied (of komberging) aanzienlijk vermindert. Bij eb en vloed zal immers minder water door de geul moeten stromen waardoor deze snel gaat opvullen of verlanden en bijgevolg evolueren naar een slikke.

Een van de typische kenmerken van die geulen is hun voortdurende zijwaartse verplaatsing. Op die manier eroderen ze de aanpalende slikken en schorren, maar dat geërodeerde materiaal wordt echter vrij snel weer op een andere plaats afgezet. Zo worden de wadsedimenten voortdurend herwerkt.

De slikken liggen onder hoogwaterniveau maar boven laagwaterniveau. Ze worden dagelijks tweemaal door vloed overspoeld en vallen min of meer droog bij eb. Op die manier wordt iedere keer een laagje sediment afgezet dat echter niet meer dan enkele millimeters dik is. Daarom spreekt men van een zeer dunne ritmische gelaagdheid. Het sediment op de slikken is overwegend kleiig, alleen de uiterst fijne deeltjes bezinken er tijdens de kentering, d.i. de periode van totale rust in het water, net vóór het water weer terugstroomt. Nabij de geulen of dichter bij zee wordt fijn zand afgezet (zandwad).

De slikken bezitten een zeer rijke bodemfauna, niet zozeer qua verschillende soorten, maar vooral qua aantal. Duizenden schelpdieren,

wormen en kreeftachtigen leven er net onder de oppervlakte, elk op hun uitverkoren niveau. Het is dan ook niet te verwonderen dat men thans in de slootwanden niveautjes vindt met talrijke platte slijkgapers (*Scrobicularia plana*) of kokkels (*Cerastoderma edule*). Een concentratie van kokkels en wadslakjes (*Hydrobia*) vindt men meestal aan de basis van een geultje. Slijkgapers daarentegen worden meestal in levenspositie in de klei gevonden. Onder een niveau slijkgapers komen dan ook nog heel dikwijls merkwaardige grillige verticale structuren voor. Dit zijn de bioturbatie-structuren gevormd door de slijkgaper wanneer de schelp zich enkele millimeters opwaarts verplaatst om terug haar uitverkoren positie t.o.v. het wadoppervlak in te nemen iedere keer nadat er een nieuw laagje sediment werd afgezet. De plotse dood van dergelijke kolonie slijkgapers kan veroorzaakt worden door een zeer strenge winter, of door toevoer van te veel sediment, of door het feit dat ze niet meer dagelijks overstroomd worden met zout water.

De bioturbatie-activiteit van deze bodemfauna kan heel intens zijn, zodanig zelfs dat het geheel van de afzettingen volledig gemengd wordt en er niets meer overblijft van de oorspronkelijke typische ritmische gelaagdheid.

De schorre, ook wel kwelder genoemd, bevindt zich aan het landwaartse gedeelte van de slikken en ligt boven gemiddeld hoogwaterniveau. De schorre is vooral gekenmerkt door haar intense begroeiing met zoutminnende planten.

Een schorre komt tot stand wanneer het landwaarts gedeelte van de slikken voldoende hoog is opgeslibd zodat het niet meer dagelijks door hoogtij wordt overspoeld. Deze iets hoger liggende platen worden dan vrij vlug gekoloni-

seerd door zoutminnende planten en vormen eilandjes. Deze gaan zich op hun beurt ophogen doordat, wanneer ze toch nog overspoeld worden, de vegetatie de fijne sedimentdeeltjes in het water gaat vangen. Die eilandjes gaan dan a.h.w. dichter naar mekaar toegroeien en op die manier een schorre vormen. In de opengebieden, iets lagere delen, blijft het water in en uit stromen bij vloed en eb. Deze kleine depressies zullen kreken vormen naarmate het schorre oppervlak hoger komt te liggen. Kreken zijn dus een sterk vertakt meanderend drainagesysteem langswaar het getij in- en uitstroomt.

De schorre zelf wordt nog enkel overspoeld bij springvloed of bij extreem hoge waterstanden tengevolge van hevige stormen. Bij iedere overstroming wordt het sediment dat in het water aanwezig is door de planten gevangen en komt achteraf terecht op het schorreoppervlak. Zo verhoogt de schorre met enkele millimeters per keer. De schorre slibt in het algemeen dan ook niet hoger op dan 1 tot 1.5 m boven gemiddeld hoogwater.

Vandaag de dag bestaan slikken en schorre nog langs de IJzermonding, in het Zwin, en in Nederland, in Saaftinge en in het Waddengebied.

Slikken en schorren zijn landschappen die zeer afhankelijk zijn van het waterniveau. Daardoor zijn ze zo dynamisch en gaan ze zich onmiddellijk aanpassen bij de minste verandering van dat niveau. Naarmate de slikken hoger opslibben, en/of een deel van een geul verlandt, komt het steeds minder onder invloed van het dagelijks getij te staan en kan de schorre zich steeds meer zeewaarts gaan uitbreiden, ten koste van de slikken. Dit houdt dus geenszins een verlaging van het waterniveau in; alleen moet er voldoende sediment afgezet worden. Omgekeerd kan een deel van de schorre plots weer onder invloed komen te staan van het dagelijks getij tengevolge van bv. een geul die lateraal opschuift. Dit deel zal dan ook vrij vlug terug evolueren naar een slikke. Eenzelfde evolutie zal zich uiteraard voordoen bij een algemene verhoging van de zeespiegel waardoor geulen verder landinwaarts gaan reiken, met als gevolg dat de slikken zich gaan uitbreiden over de voormalige schorre.

(Wordt vervolgd)